

To godišnje ranoprosinačko okupljanje na istarskoj adresi vrijeme je kojem se i autori i ostali svijet povezan oko knjige svake jeseni iznova raduju. Magdalena Vodopija u 23 godine kontinuiteta Sa(n)jam knjige odavno je učinila mjestom na koje rado dolaze, o svojim knjigama i bitnim temama govore i velika imena međunarodne scene. Od 1995., kad je pokrenula Sajam, naovamo, među ostalima, u Puli su bili Umberto Eco, Orhan Pamuk, Adonis, Peter Esterhazy, Kenneth White, Claudio Magris, Irwin Welsh, Tess Gallagher, Michal Viewegh, Jifi Menzel, Dacie Maraini, Albert Manguel, Daniel Dennett, Ayfer Tunç, Ece Temelkuran, Tatjana Tolstaja, Aleksandar Genis, Ljudmila Petruševska, Oksana Zabužko, Erri De Luca...

Priča o Sa(n)jam knjige intrinzično je povezana s radom nekadašnje kulture pulske knjižare Castropole. Vodopija se rado prisjeća tih dana: "Sve je počelo u toj maloj knjižari na katu iznad stare pulske autobusne stanice, građene između dva svjetska rata. Tada, kad je osnovana, 18. studenoga 1990., Castropola je bila čudo. Druga privatna knjižara u Hrvatskoj, prva u Puli i Istri. Nije slutilo na rat, barem nama koji smo je stvarali, a to su bili Boško Obradović, Zoran Vodopija i ja." Na pameti im je, govori, jedino bilo "da ćemo raditi nešto bitno za nas i naš grad. Došla je 1991. i sve se okrenulo naglavačke." Castropola je u tu ratna doba bila puno više od knjižare, na toj je adresi bilo utočište, mjesto okupljanja umjetnika i intelektualaca Istre, ali i putnika i namjernika. "Autobusna stanica kao da je bila dio knjižare. Iz busa u knjižaru, postala je to ubrzo prava gradska navada. Staru autobusnu stanicu kasnije su iselili na periferiju. Danas to nekadašnje mitsko mjesto našega grada služi kao privatno parkiralište. Kao da sudbina i male knjižare i autobusne stanice odražava sve ono što nam se događalo devedesetih i dvijetisućitih: uništavanje identiteta prostora, apsurdnu prenamjenu kulturnih mjesta, nestajanje knjižara i preseljenje knjiga u neprikladne prostore poput šoping-centara i kioska. Rastužim se, recimo, kad na policama vidim knjige koje se prodaju u našoj centralnoj pošti, onako napuštene, ni od koga željene, uz ljude koji nervozno čekaju red da podignu svoju pošiljku. U vrijeme rata radili smo u Castropoli Pust od knjige i bavili se projektom Nulti meridijan, za kojega smo tvrdili da su nam ga Englezi ukrali i da mi imamo svoj Greenwich, a to je zvjezdarnica na Monte Zaru. Predstavljali smo knjige, družili se i pokušavali razgovarati samo o knjigama", priča Vodopija. U takvoj im je knjižari palo na um da stvore sajam knjiga u Istri. "Bila je to ideja koja je podrazumijevala eksperiment, a ne dugotrajnost. Ono, kad kažete: 'Ma, probat ćemo'. Prvi Sajam pripremljen je za nešto više od tri tjedna i sad mi to zvuči nevjerovatno. Nije to bio baš Sajam, više mala izložba knjiga, ali mi smo tu izložbu nazvali Sajmom. Ipak, na tom prvom Sajmu okupili smo 65 izdavača. Odaziv publike bio je nevjerovatan i ono što smo smatrali pokušajem, ubrzo je postala tradicija."

Ime je Magdalena dobila po prabaki. Odrasla je uz oca Boška Obradovića, pisca, pjesnika i ropera, osnivača sastava Atomska sklonište, "u kući u koju se zalazilo u svako doba dana i noći, u kojoj se radilo, stvaralo, komponiralo, feštalo, stalno raspravljalo. Opušteno i veselo bilo je vrijeme mog odrastanja. I poprilično bučno. No bila je to dobra buka", kaže.

U toj se kući, u očevoj biblioteci, inficirala knjigama.

Razgovaramo o knjižarama i putovanjima. Spominjem kako sam tijekom nedavna boravka na Filipinima možda najsretnija bila među policama Solidaridad, najpoznatije knjižare jugoistočne Azije, kul-

Sajam je stvoren za Pulu i mentalitet Pula. Zapravo iz njega. Izrastao je iz Pule koja je istovremeno i mala i velika, smatra Magdalena Vodopija

tnog mjesta koje više od 50 godina vodi poznati filipinski autor, sad već 93-godišnji F. Sionil Jose. U tu malu knjižaru u kvartu koji sve više okupira sirotinja ciljano dolaze ljubitelji knjiga koje put navede u Manilu. Vodopija jako dobro razumije takva ushićenja: "Uvijek kad idem po svijetu prvo zađem u knjižaru. Zadnja koja me oduševila je ona venecijanska, Acqua Alta. U jednom od mnogobrojnih izbora za knjižaru - 'miss svijeta' - odabrana je kao najljepša. Ne bih rekla da je baš najljepša koju sam vidjela, ali da ima upravo venecijansko šarma - ima. U ovoj knjižari, nazvanoj po venecijanskoj visokoj vodi, fenomenu kad se u laguni podiže voda i potapa prizemlja palača, knjige se drže u batanama, gondolama ili, jednostavno, u kadama. Lijepo je zapaliti cigaretu (i to na nekim mjestima u knjižari dopuštaju), gledati u kanal i listati dobru knjigu. U Hrvatskoj najviše volim zaći u antikvarijate Ex Libris i Bibliofil. Ex Libris nalazi se u riječkoj luci, u pravom lučkom prostoru koji podsjeća na arsenal. Tamo me uvijek dočekuje sjajan knjižar Željko Medimurec. Zanimljiv prostor knjižare uvijek me oduševi, ali ono što me veže uz neku knjižaru su ljudi, ljudi koji je oblikuju, stvaraju, vode. Takav je Željko Medimurec, a takav je i Dražen Dabić koji vodi Bibliofil u Zagrebu."

Pričajući o osobnim čitateljskim navikama i ukusu, kaže da je za nju došlo "vrijeme povratka literaturi koju sam nekad čitala, u mladosti. Opet Rusi. Volim biografije, dnevničke zapise, volim poeziju. Upravo čitam uporedo poeziju Marine Cvetajev i njenu autobiografsku prozu. Za mene idealan spoj. Istina, to je sve sad isprekidano prije Sajma, to su samo fragmenti pred san."

Kojeg bi autora voljela vidjeti neke od sljedećih godina na Sajmu? "Ima ih puno. Osobni izbor: László Krasznahorkai, Margaret Atwood, Karl Ove Knausgaard... To su, zasad, pusti snovi, no i neke druge ideje izgledale su tako dok se nisu ostvarile. Znameniti i važni autori stalno su mjesto Sajma, bez obzira na to koliko su u nekom trenutku bili ili nisu bili razvikani. A bilo je tu i onih globalno razvikanih, ali samo tada kad se jasno znalo čime su tu svoju javnu prisutnost zavrijedili."

Sad kad su pale velike knjižarske mreže postaje jasno da se u lošem sustavu nitko ne može provući

Sa(n)jam knjige odnedavno ima novi uredski prostor, zovu ga, sukladno i adresi na kojoj jesu, Azil Giardini 2. U njemu Vodopija sanja stvoriti utočište za ljude od knjige, pisce, nakladnike, čitatelje. Tu se, razmišlja, želi "povući" jednom kad mjesto direktorice Sajma prepusti nekom mladem. Ostati s knjigama i pričama o knjigama, okružena onima kojima su knjige bitne koliko i njoj. Bio bi to, na neki način, iscertan puni krug. I sama kaže da bi je to vjerojatno donekle podsjećalo na Castropolu, knjižaru koja joj i danas nedostaje.

Energičnu, kakva jest, pitam je plaši li je što u životu općenito. "Plaši me ovo vrijeme, osjećaj bespomoćnosti u teatru apsurda u kojem sad živimo. A opet, kad čovjek nije bio bespomoćan? To apsurdo biće u apсурdnim vremenima uvijek je imalo nadu. A ona, apсурdna ili ne, kako znamo - umire zadnja."

Dugo je s knjigama i izdavačima, koliko je ono što muči našu scenu univerzalna pojava, boljka od koje boluju i ostala mala tržišta? "Mala tržišta prolaze kroz krizu, ali mnoga od njih našla su način kako je prevladati. To nije slučaj s Hrvatskom i mislim da smo za takvo stanje, uz sveopću nebrigu tranzicijskih elita prema građanskim vrednotama, u dobrom dijelu krivi i mi koji se bavimo knjigama. Mnogo smo prilika propustili zbog inertnosti, mnogo zbog one navade 'ja ću se provući, a za drugo nije me briga, ne tiče me se'. Sad kad su pale velike knjižarske mreže i sa sobom povukle pred ambis gotovo cijelo hrvatsko izdavaštvo postaje sve jasnije kako se u lošem sustavu nitko zapravo ne može 'provući'. Najgore u svemu jest što je tijekom svih ovih godina krize bilo izvrsnih ideja, neki su se ljudi izložili i trudili se promijeniti ovakvo stanje, ali nisu dobili širu podršku. U ljudskoj je prirodi da se teško odvajamo od ustaljenosti, od utabanih staza. No nužno je napraviti rez, ma koliko bolan bio, i konačno izraditi zakon o knjizi o kojem se govori već gotovo dva desetljeća. Njime treba uspostaviti precizna pravila na tržištu knjiga. Jer 'gašenje požara' koji je već godinama na snazi zasigurno ne vodi izlasku iz krize. Sigurno je da naši financijeri (ministarstva, županije, gradovi), tj. oni koji su izabrani da upravljaju novcem poreznih obveznika i njime servisiraju društvene potrebe, nemaju uvijek otvorene i oprane uši kad je kriza hrvatskog nakladništva i knjižarstva posrijedi. Ipak, stalno svaljivati odgovornost za ovakvo stanje u izdavaštvu na ove ili one strukture, a ne zagledati se u to tko smo i što i kako ra-

dimo, ne vodi ničemu."

Vraćamo se na Sajam, koliko Pula kao grad, i Istra kao regija, daju pečat onome u što se za svih ovih godina sadržajem i atmosferom prometnuo Sa(n)jam knjige? Je li taj desetodnevni sastanak autora, publike i izdavača, otvoren i pun nekad naizgled i kontradiktornih tema, proizvod i tamošnjeg mentaliteta koji im to dopušta, ohrabruje? "Sajam je stvoren za Pulu i mentalitet Puljana. Zapravo iz njega. Izrastao je iz Pule koja je istovremeno i mala i velika, otvorena za najluđe eksperimente, ali i skromna, grad mjere. Upisane davno, u antički raster, u ono što privlači razliku, ali je i strukturira u slici reda. Mjera je to koja je preživjela i stoljeća 'malaričnog sela' i velike uspone i ratove i demografske slomove. Pulu vjerojatno više ništa ne može šokirati, osim možda nedostatak stila i izostanak mjere. Sve ostalo i dalje živi: otvorenost, prihvaćanje različitosti, nekonvencionalnost koja nije samo poza već istinski način života. Zato nije imalo smisla raditi sajam koji ne bi s tim i takvim gradom plivao - sinkronizirano. To ne znači da nismo i izazov. Svaki je pravi grad ponajprije sam sebi izazov. A takav je onda i ovaj Sajam, sloboda nas izaziva i svojom slobodom i sami izazivamo."

Kako bira suradnike, taj uigrani tim? "Tim Sajma skup je individualaca - osobenjaka. Između savršenog životopisa takozvanih 'iskusnih profesionalca' i kreativnog nerva mlade osobe bez puno iskustva biram uvijek ovo drugo. Nekad se umorim od toga, jer stalno ponavljam 'osnove organizacijskog zanata', ali u konačnici ovakvog sajma ne bi bilo da postupam drugačije. Kažu mi da sam teška i tvrdoglava, ali na to se ne obazirem i vjerujem svom instinktu. Rijetko me iznevjerio. Lako je biti general nakon bitke i nogometni sudac s tribina. A još lakše plagijator ideja, takvi su danas posvuda, no ne i u mom timu."

Pitam je kako biraju teme za Sajam, organizacije radi mora ih definirati dovoljno rano, a ipak su redovito krajnje aktualne, dobro korrespondiraju s brutalnošću i neljepim vremenima, promjenama koje nas u Europi, a i šire prate.

"Uvijek je nekoliko tema u igri, jer ako ičeg na našem sajmu ima - ima ideja. Poprilično smo opušteni, instinktivni i spontani pri odabiru teme. Raspravljamo dugo, ali se lako dogovaramo. Pazimo da je tema društveno relevantna, a kako se pokazalo, naše teme u tom smislu nadmašuju naša očekivanja. Najbolje se to vidjelo u temi 'Otok geto azil' koja se poklopila s dramatičnim prolaskom izbjeglica kroz Hrvatsku. Evo i ovogodišnja tema, Intime, za koju smo mislili da će biti 'mirna, tiha, introspektivna' upravo pred Sajam postala je goruća tema u svjetskoj javnosti. Područje ljudske intime posebno je zanimljivo trgovcima i misionarima svih vrsta, to je posljednja barijera smisla i polje vrtoglavih zarada, predmet ucjene i fikcija slobode. A opet, ostaje osjetljivo, svileni i 'naše' i branimo ga do kraja."

Kad završi Sajam, a gosti odu kući, odjednom i naglo stiha se sva ta buka i graja, što onda čini? "Napokon sama. Napokon spavam. Napokon u papučama. Najviše me raduje mogućnost dokolice."

I za kraj - kako joj se čini godinama najavljiivanja, upravo inaugurirana, nacionalna strategija poticanja čitanja?

"Nacionalna strategija bila je nužna. Trebalo ju je već davno napraviti. Ako ni zbog čega drugog onda iz formalnih razloga jer je bez strategije nemoguće povlačiti značajnije novce za knjigu iz Europe. Strategija dobro izgleda na papiru, barem na prvi pogled. Nisam je detaljnije iščitavala i ne mogu je analizirati. Ali sve strategije koje sam vidjela tako izgledaju. Čovjek sam prakse i zanima me kako će se ona primjenjivati. Nadam se barem upola onako kako se to čini u Sloveniji. Odišta je fascinantno vidjeti kako oni rade na poticanju čitanja. Ne bi se trebalo sramiti preuzeti model Ljubljane, koji je promišljen do detalja, originalan i maštovit i ima izvrsne rezultate."